

THEOLOGY AFTER WITTGENSTEIN

En sammanfattning av Fergus Kerrs bok med samma namn

och

**ett försök till syntes av Heideggers, Wittgensteins, Kerrs och Rahners filosofi och teologi
samt Thomas Mertons författarskap**

av Per Linder

Fergus Kerr

Påsknatten 1976 var jag novis i dominikanklostret (Blackfriars) i Oxford. Prior i klostret var Fergus Kerr. Det var också han som var huvudcelebrant vid påsknattsmässan omgiven av sina prästvigde medbröder. Övriga bröder satt i korstolarna. Kyrkan var överfull av troende katoliker. Liturgin, den viktigaste under hela kyrkoåret, var mycket vacker. Själv var jag ljusbärare i den procession med påskljuset som inledde firandet av Kristi uppståndelse denna heliga natt. Vid "Gloria in excelsis Deo" intonerat av Fergus Kerr tar alla bröder av sina svarta kappor och koret lysas upp av ljus och brödernas vita tunikor. Efter evangeliet om den tomma graven går Fergus Kerr fram till ambon och börjar sin predikan med orden jag ännu minns: "The resurrection of Christ has nothing to do with a dead body coming to life again." Fortsättningen minns jag inte, men dessa ord var nog omskakande för en ung novis som byggde hela sitt liv på tron på Kristi uppståndelse.

I klostret stod två bröder för servering och disk två dagar enligt ett rullande schema. Jag och Fergus Kerr arbetade då ihop, han prior och lärare, jag novis. Efter disken åt Fergus Kerr och jag middag tillsammans i det tomma refektoriet. Min engelska var dålig, Fergus Kerr hade skotsk brytning, men han pratade på och jag kom med korta inlägg efter bästa förmåga. Våra samtal rörde i huvudsak Martin Heidegger om vilken jag då inte visste något. Senare förstod jag att Fergus Kerr hade inspirerats till dessa studier av Cornelius Ernst. Fergus Kerr var uppenbart helt upptagen av Martin Heideggers filosofi.

Jag lämnade Oxford efter ett år och läste Heideggers "Sein und Zeit", men därmed var det stopp. Först på 1990-talet började jag åter syssla med Heidegger och de senaste åren har jag umgåtts dagligen med honom och den tyska filosofin. Ludwig Wittgenstein blev då en naturlig del i mina filosofiska efterforskningar. Mitt i all litteratur dyker åter Fergus Kerr upp med boken "Theology after Wittgenstein" publicerad redan 1986 med en ny utgåva 1997 med ett "postscript".

I samma veva återvände jag till den amerikanske trappistmunken Thomas Mertons dagboksliknande litteratur. Under 1970-talet sysslade jag mycket med Thomas Merton, men under extremt aktiva år hade jag lämnat honom.

Utifrån Fergus Kerrs "Theology after Wittgenstein" är detta arbete ett försök att beskriva mänsklig existens.

Martin Heidegger

Martin Heidegger föddes 1889 i en katolsk familj i södra Tyskland. 1909 blir han novis i Jesu Sällskap (jesuitorden) men av "hälsoskäl" lämnar han novisiatet redan efter en månad. Han börjar då läsa teologi i Freiburg för att bli präst, men 1911 avbryter han dessa studier. Istället blir det filosofiska, matematiska och naturvetenskapliga studier. 1914 inkallas han till krigstjänst, men befrias efter ett par månader av hälsoskäl. Han återvänder till Freiburg och undervisar i Aristoteles filosofi. I Freiburg möter han Edmund Husserl och därmed fenomenologin. Han gifter sig med Elfride Petri, en protestantisk studentska och efter en kort militärtjänst bryter han 1919 med katolicismen och blir Husserls assistent. Här måste han också ha haft kontakt med Edith Stein. 1923 flyttar han till universitetet i Marburg. 1927 publicerar han "Sein und Zeit".

1933, efter Adolf Hitlers makttillträde blir Heidegger rektor för universitetet i Freiburg. Straxt därefter blir han medlem i NSDAP. Redan 1934 avgår han som rektor, men fortsätter undervisa till 1944 då han skickas till Rehn för rent kroppsarbete i förberedelserna inför de allierades framryckning. 1943 publicerar han "Nachwort" till "Was ist Metaphysik" från 1929. Båda ingår i "Wegmarken" från 1976. 1945 får han undervisningsförbud av segrarmakterna p.g.a. nazisympatier. Detta hävs 1949.

Heidegger fortsätter sin verksamhet i Freiburg. Han stod i nära kontakt med filosofen Hannah Arendt, fysikern Werner Heisenberg och teologen Rudolf Bultman. 1966 ger han en intervju som publiceras i "Der Spiegel" 10 år efter hans död: "Endast Gud kan rädda oss". 1976 dör Martin

Heidegger och begravs vid hemkyrkan Messkirch.

Heideggers filosofi

Heidegger anser att västerlandet genom den grekiska filosofin fått en felaktig bild av vad existens är. Vad betyder det när vi säger att något finns, existerar? Vad innebär det att existera som människa? Heidegger ägnar sig alltså åt ontologi, läran om det varandes vara. Liksom Wittgenstein och Kerr angriper han i "Sein und Zeit" tanken att människan skulle vara ett tänkande ting, något självmedvetet. Enligt Heidegger är vi inte något medvetande som söker kunskap om tingen utanför oss. Tanken att jaget, självet, skulle vara skilt från den värld det lever i är främmande för Heidegger. En sådan tanke skulle enligt Heidegger vara en slags modern metafysik som gör jaget icke-världsligt, transcendent. Heidegger anser att vi skall undvika ord som jag, själv, eftersom de uttrycker en falsk existens. Vår existens kännetecknas istället av "tillvaro", "dasein". Vi är alltid hos någon eller något, "sein bei". Det är inte så att jaget står i relation till något annat utan existensen utmärks av att vara hos. Det är uppenbart att Heidegger inspirerats av 1900-talets fysik, präglad av Einsteins relativitetsteorier liksom Heisenbergs obestämbarhetsprincip. Alla tings läge, rörelse och egenskaper är relativa. De bestäms i relation till andra ting som i sin tur bestäms i relation till andra tings läge, rörelse och egenskaper. Detta innebär att inget ting har läge, rörelse och egenskaper i sig självt. Det får sin existens i relation till andra ting som får sin existens i sina relationer. Observera att det sagda gäller även själva existensen. Allt bestäms av vad vi relaterar det till. Så även människor, så även mitt jag, mitt själv. Detta är innebörden av "sein bei", vara hos. Jfr. även med Martin Buber i "Ich und Du". Där möter samma tanke.

Vår vanliga uppfattning om oss själva som något sär-skilt är alltså falsk enligt Heidegger. Enligt Schopenhauer och buddhismen/hinduismen är det begäret som leder till detta falska jag. Jag vill vara något och ha något. I kristendomen är det det som kallas synd. Den existens som Heidegger beskriver präglas av några grundläggande drag som han kallar existentialer. Utan dessa kan tillvaron inte tänkas. Här har Heidegger uppenbart inspirerats av Kant och hans tanke att vi ordnar världen efter vårt sätt att tänka, vår aprioriskunskap, logiken. Exempel på sådana existentialer är att vår existens utmärks av att vi är utkastade i tillvaron, frihet, möjlighet och öppenhet.

Tillvaron, existensen kännetecknas alltså av att vara i världen (In-der-Welt-sein). Jag är inget ting bland andra ting utan jaget är "ett-i-förväg-sig-kastad-redan-i-världen-vara". Denna tillvaro kan vara egentlig eller oegentlig. Oegentlig blir den när varat blir ett ting utanför andra ting som i klassisk metafysik. Så blir det ofta i kristendomen när Gud ofta ses som någon bortom vår värld, utanför vårt förstånd. Denna Gud skulle vara närvarande och kunna vara föremål för en upplevelse. Självet skulle i analogi härmed bli något som existerar nu.

En egentlig tillvaro uppstår om vi radikalt omtolkar varat och tiden. "Jag" är inte ett föremål som nu förhåller sig till andra ting. Tiden får inte ses som något som framflyter i bestämd hastighet. Snarare har Heidegger inspirerats av Augustinus syn på tiden. Det som har varit finns inte mer och det som kommer att hända finns ännu inte. Nuet är mötet mellan det som inte finns längre och det som kommer att finnas, dvs. ett möte mellan två ting som inte finns. Därmed finns heller inte nuet. Däremot finns naturligtvis allt som hänt i nuet liksom allt som kommer att hända. I detta nu ligger friheten och möjligheten, i detta tidlösa nu är tillvaron, hos allt som varit, är och kommer att vara. Eller sagt på annat vis: från evighet till evighet i evighet. Varat och tiden blir så en och samma sak. Heidegger verkar mena att det ligger i vår natur att ställa vara-frågan och att frågan innebär ångest. Jfr. Jean-Paul Sartre, Heideggers lärjunge.

Theology after Wittgenstein enligt Fergus Kerr

Wittgenstein står i den tyska filosofiska traditionen. Här skall jag försöka återge Fergus Kerrs tolkning av Wittgensteins filosofi och teologi och vilka konsekvenser denna tolkning får för kristendomen.

Därefter skall jag försöka jämföra Kerrs tolkning av Wittgenstein med Karl Rahners filosofi och

teologi. Allt förutsätter Martin Heideggers filosofi som jag återvänder till innan vi ser på Thomas Mertons liv och andliga författarskap.

- - -

Wittgenstein: "I am not a religious man, but I cannot help seeing every problem from a religious point of view".

Trots det är det inte många som läser "Filosofiska undersökningar" ur ett religiöst perspektiv. Ett religiöst perspektiv i Wittgensteins mening är emellertid något annat än man vanligen menar med ett religiöst perspektiv som vi skall se.

- - -

Ludwig Wittgenstein

Wittgenstein föddes i en mycket välbärgad familj i Wien år 1889. Familjen var judisk, men hade konverterat till katolska kyrkan. Wittgenstein fick alltså en tämligen traditionell katolsk uppfostran och trosundervisning. Efter skolan skickades han till Manchester för tekniska studier inom det framväxande flyget. Han kom till Cambridge och råkade hamna på Bertrand Russells föreläsningar. Russel och Moore hade lanserat den analytiska filosofin delvis i protest mot den tyska filosofin. Moore hävdade i en berömd föreläsning att det sunda förnuftet säger att "detta är hans händer", dvs. världen är som den verkar vara. Russel och Moore menade att filosofins enda problem är att skapa ett entydigt språk för denna värld. Wittgenstein fastnade i Cambridge och närmast terroriserade Russel under föreläsningar och privat. Russel beklagade sig över "tysken" i brev från denna tid. Under en hemresa genom Tyskland till Wien bryter första världskriget ut och Wittgenstein anmäler sig omedelbart till krigstjänst och hamnar på östfronten. Han söker sig till nattlig vaktjänst. Ett ytterligt farligt uppdrag eftersom han då befinner sig mellan de ryska och österrikiska trupperna. Där fortsätter han arbetet med filosofin. Efter segern på östfronten flyttas han till den italienska fronten där han blir krigsfånge efter kriget. Han hamnar i ett läger nära benediktinklostret Monte Cassino där han tvingas bevista mässan. Hemkommen efter ett par års fångenskap lyckas han till sist efter stort besvär få "Tractatus Logico Philosophicus" publicerad. Han blir småskollärare på österrikiska landsbygden eftersom han anser filosofin avslutad. Detta slutar med att han döms för misshandel av en pojke. Han blir istället arkitekt i Wien, återvänder till filosofin i Cambridge och blir professor i filosofi, men under andra världskriget arbetar han i brittiska hemmafronten som sjukvårdare. Efter hans död 1951 ordnar hans efterträdare som professor i filosofi Georg Henrik von Wright hans kvarlämnade papper och "Filosofiska Undersökningar" ges ut.

Fergus Kerrs tolkning av Wittgenstein

Fergus Kerr behandlar i sin "Theology after Wittgenstein" hela Wittgensteins filosofiska arbete, men koncentrerar sig på de två sista decennierna och de allra sista åren spelar en särskild roll. Wittgensteins filosofiska utgångspunkt ligger knappast i den grekiska filosofin. Liksom Heidegger verkar han anse att den grekiska filosofin begick avgörande misstag som västerlandet fått betala ett högt pris för. Wittgensteins utgångspunkt är inte grekisk utan hebreisk för att inte säga egyptisk. För den grekiska dualismen verkar han ha lite till övers.

Wittgenstein:

"my interest is in showing that things which look the same are really the same"

"I teach you differences"

Helt i Heideggers anda menar Wittgenstein att personers medvetande inte är avskilda från varandra

med barriärer. Det som erfars är inte helt privat. Vi är inte en själ som tittar ut genom våra sinnen, en själ som enbart skulle vara säker på sin egen existens. Descartes gör jaget transcendent genom att påstå att det är det enda vi vet existerar. Människan blir en eremit om hon ses cartesianskt. Vi tar det som vi ser som så självklart att vi förutsätter något bortom det vi ser i så stor utsträckning att vi inte ser det mest självklara. Det verkliga blir det bortom det vi ser. Vi vill ha en mening bortom det självklara. Allt pga. Att vi transcenderat självet precis som Descartes gjorde. Vi skiljer psykiskt från fysiskt i enlighet med en lång västerländs tradition. Wittgenstein påstår helt enkelt att självet inte är något självständigt som flyter omkring i tid och rum! Istället är namngivande alltid förknippat med handling. Det är inte som Augustinus verkat mena i inledningen till "Confessiones" att ord är direkt kopplade till ting. Nej, ord är kopplade till handling, praxis, enligt Wittgenstein. Mening är för Wittgenstein inte lika med att peka på ett objekt, mening är inte något-ting.

Kerr: "To say that all words signify something is to say nothing"

Orden betyder alltså inget-ting. Själven har hos Descartes blivit ett ting som befinner sig i exil (från världen), samtalande med sig själv. Detta anser Kerr vara riskfyllt.

Kerr: "the metaphysics of solipsism may well feed on the realities of madness"

Wittgenstein försöker se orden på ett helt annat sätt än som refererande till ting.

Kerr: "Wittgenstein is trying to get his reader to think of how the words are tied up with human life. It is a kind of anthropology"

Wittgenstein anser inte att en människa tänker. Wittgenstein är inte intresserad av tesen att "Människan tänker". Om vi skulle tänka skulle vi vara självständiga väsen som reflekterar över världen utanför oss. Så är det inte enligt Wittgenstein. Wittgenstein gör helt enkelt ett frontalangrepp mot den moderna filosofins (och psykologins) syn på människan som "selfconscious individual". Det finns ingen inre existens som inte fått sin signifikans från tillvaron (jfr. Heidegger).

Kerr fortsätter: "The foundation upon which I exist as a selfconscious and autonomous being are the innumerable practices that collectively establish the tradition which is my native element"

Språket och aktiviteterna är alltså invävda i varandra. Det är det Wittgenstein kallar språkspel. Vi måste helt enkelt acceptera livets former (jfr. Aristoteles). Naturligtvis är livets former inte ett tings form utan just språk och aktiviteter invävda i varandra.

Kerr: "The extent to which we understand one another as ourselves is the same as the extent to which we share or understand forms of life"

Istället är vi helt upptagna av vad Augustinus kallar "amor sui". Jag-begreppet härstammar enligt Wittgenstein från sokratiske filosofi. Där har vi grundförutsättningen för "amor sui". Där har vi grundförutsättningen för att se "jag" metafysiskt, tanken att tänkande äger rum i huvudet. Den föreställningen är roten till ett gigantiskt missförstånd.

Kerr fortsätter: "The solipsistic desire that nobody may really exist but myself only mirrors the fear that I matter to nobody"

Istället för att se jaget som ett isolerat tänkande i huvudet som iaktar världen därutöver vill Wittgenstein inte separera epistemologi från det verkliga livet. Det är knappast troligt att mitt medvetande är skilt från andras. Jag är inte en metafysisk varelse utan lever i den enda världen. Hur egenartad vår syn på oss själva är framkommer när Wittgenstein behandlar smärta. Ofta inbillar vi

oss att vårt medvetande har tillgång till smärtan som ett objekt skilt från medvetandet. Andra har bara indirekt tillgång till min smärta i den mån jag visar den. Detta synsätt tillbakavisar alltså Wittgenstein och Kerr. Smärtan är istället det vi visar. Omgivningen har lika tillgång till smärtan som jag. Det är ingen skillnad mellan jag och visandet av min smärta.

Kerr: "It belongs to the very concept of emotion that it is visible"

Känslor är inte metafysiska utan fullt synliga. Ibland inbillar vi oss t.o.m. att jag behöver hjälp av en psykolog eller psykiater för att upptäcka mina innersta känslor. Hur skulle någon annan ha bättre tillgång till mitt medvetande än jag själv?

Wittgenstein: "if I identify my sensation with words that have developed from my natural sensation-expression then my language is not essentially privat"

Mitt språk och mina upplevelser är inte privata eftersom de är intimt förknippade med mina sensoriska-motoriska beteenden som naturligtvis är offentliga. Upplevelser är aldrig enbart inre, de är alltid yttre beteenden. Detta betyder inte att Wittgenstein eller Kerr hänfaller till ren behaviorism.

Kerr: "We are so dominated by the soul/body dictionary that it becomes difficult to acknowledge a whole range of characteristically human activities which are neither the result of ratiocination, nor the effect of mechanical conditioning" (det senare som behaviorismen ser på våra beteenden)

Det är inte så att kroppen innesluter själen, den uppenbarar den.

Wittgenstein talar om ett ultimata vara som vi söker genom att transcendera livets primitiva former (jfr. Rahner, men Kerrs kritik av Rahner tror jag är ett missförstånd som jag skall försöka visa senare).

Wittgenstein: "the word I is not a referring expression at all"

När vi tänker något så är självet i rörelse. Därmed kan självet inte observera sig själv i rörelse. Jag kan inte vara i rörelse och stilla betrakta samtidigt (jfr Heisenbergs obestämbarsprincip). Wittgenstein verkar skilja på fysiologiskt medvetande som kan studeras utifrån och det medvetande som är upplevelsens själva väsen, dvs. "the appearance of the world" (jfr. Heideggers ontologi).

Wittgenstein: "All experience is world and does need the subject..."

Existens är alltså inte ett objekt.

Kerr:

"The idea of solipsism...coincides with pure realism: I am the world"

"The self is not to be found anywhere in the world of experience because it is the source of that experience – but it is not outside the world either: rather, it is a limit of the world"

Medvetandet skulle då vara identiskt med min relation till omgivningen (jfr. Martin Buber). "Jag" är inte något metafysiskt. "Jag" är inte ett ting.

Kerr: "The I is not hidden in the head, it is the world viewed"

Här kan vi jämföra med Aristoteles eidos som vanligen översätts form. Det grekiska ordets innebörd är emellertid inte en form som ett ting har utan snarare det som syns, det som visar sig. Detta innebär inte att lösningen är fenomenologi i Husserls tappning som Heidegger också tog

avstånd från. Det är inte ett "jag" som upplever något utanför sig och att detta visar sig som ett fenomen för mig. Wittgenstein tar färger som exempel för att visa vad han menar. Färg är inte en av våra kategorier eller någon egenskap hos tingen utan det finns en tredje möjlighet. En väg mellan idealism och realism. Hur vet jag då att denna färg är röd. Jo, jag har lärt mig svenska.

Kerr: "Wittgenstein is denying that one is able to get hold of anything independently of ones being initiated into certain common practices"

Vi kan inte veta något oberoende av vår livsform, vårt sätt att leva. Det är aldrig fråga om konsensus i åsikter utan i aktiviteter, livsform. Åsikter är idéer och Wittgenstein är inte idealist. Vi förstår aktiviteter som ryms i vår egen tradition. Känner vi igen dessa aktiviteter hos andra förstår vi, men förstå blir här igenkänna. Sanning är något som är i överensstämmelse med min mänskliga aktivitet, min tradition.

Wittgenstein är som sagt inte idealist, men inte heller behaviorist. Vi reagerar på tecken enligt traditionen, men inte automatiskt som behaviorismen menar.

Kerr: "Our life rests on a web of belief"
"Nature and culture cannot be disentangled"

Tvivel skulle vara ett instinktivt sätt att bete sig? Människan kan reflektera, men mening och idéer sitter inte inuti en individs medvetande utan i handlingarna. Handlingarna är det centrala, inte meningen med dem för de har inte en metafysisk mening bortom sig själva. Kontemplation får en ny innebörd hos Wittgenstein enligt min mening. Det är inte så att vi betraktar något i kontemplationen utan jag ägnar mig åt en handling vare sig jag faktiskt utför den eller bara utför den utan att skicka iväg signaler om utförande till mina extremiteter. Vi skall alltså kontempera det vi har mitt framför våra ögon och inte försöka genomskåda det och se något bortom det vi ser. Vi har uppenbart oerhörda svårigheter att se det mest självklara, det vi gör och det som händer. Hela tiden söker vi något annat, något bortom, en själ, en mening, något metafysiskt.

Kerr: "We cannot let our eyes rest on certain phenomena, we are compelled to try to see through them to something more important. But Wittgenstein urges us to remain with the phenomena"

Det är inte idéer, tro och hypoteser som ligger till grund för kunskap. Det är istället människor som samverkar med varandra som utvecklar en praxis tillsammans som vi kallar kunskap. Wittgenstein betonar "action, life, practice and primitive reactions" och detta är väsensskilt från idealism. Det är också väsensskilt från calvinsk individualism. Det innebär inte att Wittgenstein är en vanlig realist.

Kerr: "The controversy between idealism and realism lies at the heart of the Investigations"
"Idealism and realism are equally dependent upon the myth that speaking, thinking and meaning are fundamentally ostensive definition of physical objects"

Wittgenstein vänder sig dessutom mot fenomenologin, att tingen skulle reduceras till mentala fenomen. Wittgenstein verkar anse att den djupaste motivationen för fenomenologin är att varje erfarenhet av världen är helt unik för mig och min egen. Jag har min egen privata värld. Jag skulle alltså äga världen. Trots det pekar man aldrig in i sig själv när man vill beskriva ett fenomen utan ut från sig själv på fenomenet som om det är därute.

Kerr: "The world mentally pictured is completely represented in the description of what I am imaging".

Det är alltså inte min inre bild jag beskriver utan jag beskriver världen som jag ser den.

Wittgenstein: "Not empiricism and yet realism in philosophy, that is the hardest thing"

Detta skriver Wittgenstein 1943 eller 1944.

Kerr: "Epistemology cannot begin with the individuals awareness of objects in the environment"

Utan tradition och gemenskap finns ingen värld. Ett resultat av tanken på mitt eget oberoende är idag entreprenörsandan. Jag och tingen har blivit det centrala och livet har marginaliserats. "Die Dinge" eller "unsere Vorstellungen" är inte det primära. Det är livet säger Wittgenstein och då menar han livsformen, praxis, traditionen i vår gemenskap. Livet och livsformen är nämligen given, självklar.

Wittgenstein: "Das Eigentliche = das Getriebe des Lebens"

Självvet är alltså ingen iakttagare av världen.

Wittgenstein: "Words have meaning only in the stream of life"

Språket representerar alltså inte verkligheten. Kunskap är inte en representation av verkligheten. Såväl idealism som realism är alltså metafysik och det är metafysiken Wittgenstein och Kerr vill få oss att lämna. Vi tror oss kunna reflektera och rationalisera och det är det som lockar oss att alienera oss från verkligheten. Eller som Goethe säger: "Leta inte efter något bakom fenomenen, de är själva teorin".

Kerr: "Meaning is on the surface"

Vi ser verkligen känslor. Vi ser inget bortom dem eller mellan oss och dem. Antipatin gentemot det kroppsliga och förkärleken för det metafysiska är naturligtvis en kristen heresi. Det brukar kallas manikeism, gnosticism och doketism. Även om ingen idag ser materien som ond, eller att Jesus i Nya Testamentet skulle vara Gud i mänskliga kläder, så är hela vår kultur genomsyrad av metafysik och av förakt för det kroppsliga. Alltifrån pornografi till tortyr.

Kerr: "Wittgenstein emphasis on our life and action put an end to the picture of the solitary disembodied consciousness that the metaphysical tradition favours"

Antipatin mot det köttsliga, kroppsliga är heresins kvarleva i en sekulariserad värld.

Kerr: "Essence (Wesen) is expressed by grammar"

Teologi är alltså grammatik. Att förklara vad ordet Gud betyder innebär att vi måste lista vad som är tillåtet att säga om subjektet. Idéer och mentala bilder är inte objekt. Det går alltså inte att beskriva Gud. Vi måste se hur vi använder ordet för att se dess innebörd.

Kerr: "It is an illusion to think that we either could and could not give a picture of the object (tex. Gud i teologin), there is not such object. Theology as grammar is then the description of how, when we have to, speak of God"

"We have no access to the devine or anything else, independently of our life and language"

Varför vänder vi oss då bort från vår värld och söker något annat, ett ideal, ett jag, en själ, ett medvetande? Det är detta Wittgenstein sysslar med i slutet av sitt skrivande. På frågan om jag tror detta finns bara svaret ja eller nej. Vi kan inte ta reda på om jag tror eller inte genom en slags introspektion, minne. Detta är teologi. Såväl Wittgensteins som Heideggers arbeten är fulla av

teologiska tankar.

Wittgenstein 1950: "When someone believes in God looks around him and asks: Where did everything come from, he is not asking for a (causal) explanation, and the point of his question is that it is the expression of such a request. Thus, he is expressing an attitude towards all explanation. But how is this shown in his life? It is the attitude that takes a particular matter seriously, but then at a particular point doesn't take it seriously after all, and declares that something else is even more serious"

Praxis ger orden mening. Detta gäller även teologiska begrepp! Wittgenstein verkar ha läst Barth, tex. Barths "Church Dogmatics"

Barth: "In the raw material of dogmatics, the first object is a series of expressions which more or less constantly and emphatically, usually make up the spoken matter of proclamation in the whole Church..."

"But here, as everywhere, these expressions acquire their meaning from the associations and contexts in which they are used"

Kerr: "It is what we do when we use them that our words have their sense"

Wittgenstein: "There is no religious denomination in which the misuse of metaphysical expression has been responsible for so much sin as it has in mathematics"

Wittgenstein ansåg att dogmen om att Guds existens kan bevisas gjorde det omöjligt för honom att vara romersk katolik. Om ordet existens skulle förstås i Heideggers mening skulle Wittgenstein säkert ha kunnat acceptera romersk katolska kyrkans syn, men frågan är om Heideggers syn är förenlig med Thomas ab Aquinos. Thomas menar ju att Guds essens är identisk med hans existens. Så är det inte för världen enligt Thomas. Hur ser då Wittgenstein på saken? När det gäller färg:

Kerr: "There is no essence of colour that might be abstracted from the existence of the colour system in our perception of the world. The grammar of God-talk is more like talking about the colour system than about any particular colour"

Ordet Gud lär vi oss alltså genom praxis, tex. bön, välsignelse, klagan, liturgi. Ceremonierna blir det centrala i religionen enligt Wittgenstein, inte en metafysisk dogmatik.

Kerr: "God is not known, he is not understood, he is used"

Att psykologiskt eller evolutionärt förklara en rit som Frazer är fel enligt Wittgenstein. Människan är helt enkelt ritualistisk. Wittgenstein pekar på kontinuiteten mellan urgamla offerriter och oss. Att förneka kontinuiteten är att förneka vår egen natur. Wittgenstein tar exemplet med att offra den sakrale kungen. Offret skakar oss och får inte rationaliseras. Rationaliseringen leder till att vi flyr oss själva. Religionen är mänsklig, den ingår i vår mänsklighet. Att rationalisera den, eller att rationalisera bort den som ateiserna gör alienerar oss från vår mänsklighet. Teologi för Wittgenstein är alltså teologi för ceremoniella djur. Det är frågan om en kontinuerlig tradition alltifrån urtidsmänniskan. Varför vill vi då med ord beskriva det som inte går att beskriva? Vi skall inte beskriva det obeskrivbara utan det skall rymmas i det som yttras. Gud kan inte beskrivas, men han rymms i det vi säger och gör. Tanken att vi skulle ha en själ fången i kroppen kättarförklarades redan 553. Vår sociala ordning ger näring åt metafysiska illusioner. Wittgenstein önskar sociala förändringar som gör metafysiska illusioner omöjliga.

Vad händer då med teologin om man accepterar Kerrs och Wittgensteins syn på religionen, själen och medvetandet. Några exempel:

Det inre livet kräver samband med forntiden och nutiden (antiqua et hodierna), med tradition och gemenskap. Trots det tror många att liturgisk tillbedjan verkar enbart om man lyckas lägga en speciell mening i de yttrade orden och handlingarna. Det är aldrig så att läpparna säger en sak medan mitt inre är av ett annat slag. Det är aldrig så att jag visar ett ansikte för världen och så har jag ett annat i mig. Modern kristendom betonar dock vanligen det inre, privata och de inre synderna. Intentionen med en handling är inte det centrala för Kerr utan handlingens direkta effekt.

Frågan om abort kan lösas enligt svenskt mönster enbart med ett transcendent jag, eftersom fostret står i ett direkt beroendeförhållande till en människa.

Kyrkan lär att jag överlever döden. Vad är då det mänskliga jaget som sägs överleva döden. Thomas: "anima mea non est ego"!!!!!! Sedan fortsätter han: "Även om min själ skulle finna frälsning i någon annan värld skulle varken jag eller någon människa göra det". Detta kan Thomas påstå eftersom han aldrig skulle kunna kalla en kroppslös själ för en människa. Min egen association är den fornegyptiska synen på människan.

Istället är det så att en döds själ måste föreställas som ett slags änglaväsen.

Wittgenstein: "Show me how you use the word spiritual (seelisch) and I shall see whether the soul is 'uncorporeal' and what you understand by spirit (Geist)"

En bilds mening framkommer nämligen av hur den används. Vilken är då den bästa bilden av själen, jo människan.

Ytterligare ett exempel. Kristi offer är en beskrivning av vad som äger rum i våra liv.

Kerr: "Ritual action, which have no purpose, belong to the forms of our culture"

Tillbedjan är inte resultatet av utan förutsättningen för tron på Gud. Religion är riter. Detta skulle innebära att när folket slutar prisa Gud så är det slut med teologin.

Kritiken av det metafysiska självet är som sagt det centrala i Wittgensteins senare skrivande. Om jag säger "jag älskar Gud" så är det inte ett objekt som riktar sig till ett annat utan Gud, kärleken, är språket, uttrycket, handlingen! Jfr. Kärlek mellan människor där det inte är två objekt som möts och riktar sig till varandra utan kärleken praktiseras i mötet.

Artificiell intelligens är ungefär lika med gnostisk kunskap utan kött.

Wittgenstein kommer med ett helt nytt sätt att tänka om mig själv, andra och det gudomliga. Vi kan trots det jämföra det med Nietzsches ytlighet. Filosofin rör kroppen. Det på ytan, ansiktet, uttrycket är det viktiga. Mänskligt liv är alltså med nödvändighet kroppsligt enligt Wittgenstein.

Euripides: "Att inte tänka på döden innebär att leva ett fåtal dagar"

Sophokles: "Att vara dödlig, att tänka på döden innebär att jag inte är känslolös"

Enligt Kerr och Wittgenstein måste således all kontemplation ske inför eller utgå från döden.

Något ur Kerrs efterskrift

Sedan Platon har Guds existens setts som en slutsats av logiska argument, en sanning. Andra kulturer praktiserar sina religioner utan sådana bevis. Vissa kan inte tillbe någon/något som vi tänkande varelser inte kan bevisa. Andra kan inte tillbe något som kan fångas in av det mänskliga förnuftet. Wittgenstein bedömde försök att bevisa Guds existens som absurda.

Wittgenstein fick som liten en konventionell katolsk religionsundervisning av en präst som senare blev biskop. Därför kan vi utgå från att Wittgenstein var bekant med nyskolastisk teologi. Betygen från skolan i Linz visar svaga resultat utom i religion där han en gång får högsta betyg. Observera bara en gång och bara i detta ämne. Systemet höll inte med om von Wrights omdöme: "he certainly did not have christian faith". Allt talar för att Wittgenstein skolades till antimodernist.

Wittgenstein: "If christianity is the truth then all the psychology that is written about it is false"

Wittgenstein hävdar inte en immanentism, inte heller behaviorism. Vi får inte hemfalla åt dualism och behaviorism. Våra beteenden skulle alltså inte vara betingade? Wittgenstein polemiserar alltså mot psyko-fysisk dualism som spökat alltsedan Descartes dagar. Samtidigt är människan inte en social produkt. Det innebär att reducera henne.

Francesca Aran Murphy: "I am so intent on the fact that faith is done before it is thought about that I effectively deny that the intentional act of believers are directed to an object which is believed to stand beyond the intending self"

"The intention of any liturgical event is to initiate a narrative which extends beyond the liturgy"

"The Cartesian paradigm of the mind as a self-enclosed consciousness will be demolished only if the human being is envisaged as participant in the drama of being"

Kulten skulle alltså rekapitulera gudsdramat. En människa når sitt sanna själv när hon delar deltagandet i varat. Wittgenstein utgår hela tiden från förundran av existensen just som Heidegger och Rahner. Det mänskliga språket håller fram livet som en gåva som vi tillåts tillbringa tillsammans. Detta gör det möjligt att nå odödligheten även om vi skall tänka på döden. Wittgenstein går så långt som att påstå att en vetenskaplig förklaring är primitiv i jämförelse med förundran inför tingen. Så fort vi gör vår förundran till ett problem, filosofiskt eller matematiskt så upphör förundran. Religionens största frestelse är när skillnaden mellan människans begränsning och det obegränsade blivit etablerad eftersom detta leder till en strävan att passera gränsen och bli omänsklig. (Jfr Platon) Den förste som verkligen vågade attackera Cartesius var Heidegger.

Kerr: "The shared human way of believing is the reference system by which we interpret a foreign language"

Wittgenstein: "What can I rely on? I really want to say that a language-game is possible only if one trusts something"

Wittgenstein söker sig mot språkets gränser liksom Kierkegaard och Augustinus.

Kerr: "Scepticism needs to be lived as one of the most distinctive features of human existence"

Augustinus anser t.o.m. att själviskhet är det största avguderiet. Vem har själv gjort något kärleksfullt, helt fullt av kärlek utan själviskhet? Kristus!

Heideggers "Nachwort" 1943 till "Was ist Metaphysik" 1929 som ingår i "Wegmarken" 1976

I denna skrift finns begrepp som kan verka främmande i Heideggers filosofi, men som i själva verket passar väl in med tanke på Heideggers katolska bakgrund och Rahners teologi som är sprungen ur mötet med Heidegger. Begreppen är offer och tacksamhet, men någon skillnad mellan dessa begrepp behöver vi inte förutsätta eftersom Heidegger talar om ett slags tackoffer till Varat. Hela problematiken framkommer med all tydlighet i följande citat ur "Nachwort".

Heidegger: "Die Not ist, dass die Wahrheit der Seins gewahrt wird, was immer auch dem Menschen und allem Seienden zufallen möge. Das Opfer ist die allem Zwang enthobene Will aus dem Abgrund der Freiheit entstehende Verschwendung des Menschenwesens in die Wahrung der Wahrheit des Seins für das Seiende"

Detta är verkligen inte lättöversatt, men Kristina Håkansson har hjälpt mig.

"Av nöden är att varats sanning värnas vad som än må vederfaras människan och allt varande. Offret är förslösandet av människoväsendet, ett förslösande som är upphöjt över allt tvång, uppkommet ur frihetens avgrund in i värnandet av varat för det varande"

Här står Heidegger ytterligt nära den av honom själv inspirerade Kerr. Som jag senare skall visa även Rahner. Varats sanning skall värnas till varje pris. Världen och människorna får inte förtingligas. Jag får inte bli ett särskilt objekt. För att kunna värna varat måste vi offra oss, vårt "Menschenswesen" och nå en egentlig tillvaro i ett radikalt omtolkande av varat och tiden. Vi måste offra vår oegentliga existens, oss själva som jag. I denna nya existens, in der Welt sein, ligger friheten och ur denna frihet är offret sprunget. Genom detta offer värnas varat för det varande, för människan och allt omkring henne. Detta offer är också ett tack till varat för det varande, för den egentliga existens som blir möjlig genom offret, förslösandet av människoväsendet.

Jag kan inte se annat än att Heidegger här återvänt till kyrkans tro. Wittgensteins och Kerrs teologi och filosofi gör Heideggers text fullt begriplig. Bara man kommer ihåg att varat inte är något, något objekt, som vi är särskilda från. Heidegger talar om det varandes vara som kännetecknas av sein bei, vara hos, tillvaro. Det är detta vara som katolsk teologi benämner kärleken, Gud, som inte kan objektiveras, definieras, utan får sin mening i praxis, i tillvaron, enligt Wittgenstein och Kerr. Kärleken är inte något, den utövas i offret, i tackoffret, uppkommen ur frihetens avgrund.

I denna korta Nachschrift finns länken till såväl Thomas Merton som Karl Rahner. Hos Rahner är detta offer en realitet i historien, i vår värld, just som Kerr menar, men först Merton.

Thomas Merton

Thomas Merton föddes 1915. Hans far var från Nya Zeeland och mamman var amerikanska. Han upptogs i katolska kyrkan 1938 i USA. Han var då lärare i engelska, författare och litteraturskribent. 1941 inträdde han i i Gethsemani trappistkloster i Kentucky. Detta kloster blev han trogen till sin död i Bangkok 1968 under en resa till ordens kloster i Asien och som ett led i dialogen med österns religioner som gjorts möjlig genom Vaticanum II. För mer biografi läs "Kallad till tystnad" av Thomas Merton.

Här följer några citat ur Thomas Mertons dagboksliknande skrifter med en del kommentarer.

Ur "The Silent Life": Att leva "under korsets mysterium" är att dela livet med den uppståndne Kristus, ty när våra illusioner dör ger de plats åt verkligheten, och när våra falska jag försvinner, när det mörker som består i att vi bedriver avgudadyrkan av oss själva skingras, då uppfylls i oss aposteln ord: Vakna du som sover, stå upp från de döda, och Kristus skall lysa över dig" Och vidare: "Ty Gud som sade: Ljus skall lysa ur mörkret, har lyst upp mitt hjärta, för att kunskapen om

Guds härlighet som strålar från Kristi ansikte skall sprida ljus”.

Detta Guds ljus som lyser i den ödmjuka själ som har tömts på sitt eget jag är det som fäderna kallar “hjärtats renhet”. Den hjärtats renhet som Cassianus beskriver är inte så mycket ett psykologiskt tillstånd som en ny verklighetsnivå. Det är tillståndet hos en själ som har förvandlats till fullkomlig kärlek. En sådan själ har blivit lyft över sig själv och ut ur sig själv. Den inte bara tänkar och handlar på en högre nivå, utan är själv något nytt, en ny skapelse.

Kyrkofäderna förklarade denna själens nya natur med sin lära att människan som var skapad till Guds avbild, hade förlorat sin likhet med Gud genom att hon gjorde sig till sitt eget centrum. Genom att förlora sin likhet med Gud störtade hon sig ner i överkligheten, ty hon var inte längre förenad med sin egen verklighets källa. Hon är fortfarande till. Hon är fortfarande sin skapares avbild, men hon har inte i sig det kärlekens liv som är Guds eget liv – Gud är ju kärleken. Eftersom hon inte har detta liv i sig, saknar hon verklighet, är hon död. Hon är inte vad hon borde vara. Hon är en karikatyr av sig själv....

För att på nytt bli “verklig” måste människan rena sitt hjärta från överklighetens och illusionens mörker.

Ur dagböcker med några kommentarer av mig:

“Det är som om det förflutna aldrig existerat. Det jag då tyckte var så viktigt – därför att jag lade ned så mycket ansträngning i det – har visat sig ha föga värde. Men det jag aldrig tänkte på, sådant jag varken var i stånd att begripa eller att förvänta mig, är det som visat sig vara viktigt.”

Det mest självklara, det som möter oss dagligen, är så svårt att se, är så svårt att inse att detta är livet, det viktiga. Istället ägnar vi oss åt något som vi antar finns bortom oss själva och den värld vi lever i. Vi försöker förstå Gud, när vi möter honom i den mest självklara situationen. Vi försöker förstå oss själva och andra, när vi redan vet det. Vi rationaliserar världen när den är självklar. Tänk att det skall vara så svårt att förstå att sanningen möter oss i det enklaste.

“Den mest angelägna och handfasta försakelsen består kanske i att avstå från alla frågor”

Askes i all ära, men den svåraste är att inte problematisera allt, när det ändå är så enkelt. All undervisning eftersträvar frågeställningar, problematisering. Sann mänsklighet eftersträvar tystnad.

“Närhet till Dig i mörkret är alltför enkel och alltför intim för att framkalla stora sinnesrörelser”

Ja, Gud är helt okomplicerad.

“Vad gick de ut i öknen för att se? Vem kom jag själv hit ut för att söka förutom dig, Kristus”

Enbart i öknen, tystnaden, kan vi se det mest självklara, Människan Kristus.

“Ditt medlidande avskiljer dem som din nåd faller på och du skiljer ut honom från folkmassan även när du låter honom förbli i den”

Några verkar avskiljas till att se det de flesta inte verkar se, nämligen det självklara som visar sig för alla, men som ändå inte ses av alla. Livet är så enkelt, men vi gör det så mångfaldigt. Att vara enfaldig är dock ett oerhört offer. Se på furst Mysjkin. Det är inte roligt att bli avskild.

“Det finns större tröst att hämta i tystnadens rikedom än i svaret på en fråga. Evigheten finns i nuet.”

Heidegger skulle kunna sagt samma sak om varat. Både Kerr och Wittgenstein skulle hållt med.

“Allt förändras och dör och försvinner. Frågor inställer sig, tar sin aktualitet för given, men försvinner också de. I denna stund skall jag sluta ställa mina frågor och tystnaden blir det svar jag får. Den värld som Din kärlek skapade och som hettan förvridit och som mitt förstånd alltid missförstår kommer inte längre att avbryta oss.”

Ja vi missförstår alltid eftersom vi försöker förstå, få svar på hur det egentligen är. Det enda svar vi kan få är tystnaden och tystnaden uppstår om vi inte ställer frågor. Vi behöver inte ställa frågor, eftersom vi redan har svaret, kärleken som hettan förvridit till oigenkännlighet. Även om vi förblir i folkmassan och inte kan vara fysiskt tysta så måste vi vara tysta om det vi inte kan säga, bevara och bara leva det i vårt handlande som Wittgenstein menade. Tystnaden gör att vi förlorar vår identitet, men vinner den i kärlekens identitet.

“Dig som slumrar i mitt bröst, möter man inte i orden utan i framväxten av liv inom livet och visdom inom visdomen. Med Dig för jag inte längre en dialog...
Dig finner man i gemenskapen. Du i mig och jag i Dig, Du i dem och de i mig, fattigdom inom fattigdomen, lugn inom lugnet, tomhet inom tomheten, frihet inom friheten. Jag är ensam. Du är ensam. Fadern och jag är ett.”

Vidare: “Guds röst ljuder i paradiset.”

“Det som var ringa har blivit dyrbart. Det som nu är dyrbart har aldrig varit något ringa. Jag har alltid vetat att det ringa är dyrbart, vad som är ringa vet jag alls inte.”

Du är alltså inte längre ett objekt, jag för inte längre en dialog med Dig. Dig finner jag i gemenskapen, inte i orden. Det kan väl inte bara vara jag som hör Heidegger och Wittgenstein i dessa ord?

“Jag behöver lära mig något i den nya fysiken.”

Ja naturligtvis. 1900-talets fysik berör alla, berör våra liv. Einstein och Heisenberg med flera gör oss osäkra. Om inte annat borde 1900-talets fysik få oss att förstå att inget är bestämt utan allt “är hos” som Heidegger säger. Detta gäller även oss själva.

“En stor del av mina bekymmer bottenar i att jag söker ett bra sätt att uttrycka det hela på och att jag väntar mig att komma på ett. Om man vill hitta ett bra sätt att uttrycka sig, borde man syssla med sånt som går att sätta på formel. Kallelsen att söka Gud tillhör inte dem. Inte heller existensen. Inte heller människans ande”.

Det finns alltså inget bra sätt att uttrycka det hela på. Varför fortsätter vi då att söka ett. Allt kommer att vackla, nu eller sedan. Det finns bara en sak att lita på. Guds nåd, men vad den är? Försök inte säga det.

“För den nya människan är allting nytt”.

“Det finns inget att krampaktigt hålla kvar”.

“Den nya människan lever i en värld som ständigt skapas och förnyas. Hon lever i förnyelsens och skapelsens rike. Hon lever i livet”.

“Den gamla människan lever i döden och håller krampaktigt fast vid det som är dött just därför att hon håller det kvar”.

“Varför är jag här?”

“Det enda hållbara svaret är för intet. Jag är här gratis”.

“Det empiriska jaget bör inte betraktas som helt sant det heller. Det är där lögnen börjar”.

Detta, särskilt det sista, sagt av en trappistmunk. Det kunde varit Ludwig Wittgenstein.

“Synden är att smida sig en gud som är en annan än Honom som inte kan bli en bild – d.v.s. ett objekt”

Såväl Heidegger som Wittgenstein skulle instämma liksom Kerr. Även Rahner som vi skall se.

Nu några citat ur “The Asian Journal”:

“The union of studies and meditation”.

“Det viktiga är inte befrielse från kroppen utan befrielse från ‘mind’”.

Man skulle kunna tro att det är ett Wittgensteincitat.

Karl Rahner

Karl Rahner föddes 1904 i Freiburg. 1922 blev han jesuit och fick studera Thomas ab Aquino och Kant. 1929-1933 studerade han teologi, inte minst kyrkofäderna och blev prästvigd 1934. Samma år återvänder han till Freiburg och deltar i Martin Heideggers seminarier i två år. 1936 fortsätter han de teologiska studierna i Innsbruck. 1939-49 verkar han i Wien som lärare och präst. 1962 kallas han som rådgivare till Andra Vatikankonciliet av påven Johannes XXIII. Han spelade en mycket stor roll under konciliet och Joseph Ratzinger, Benedictus XVI, samarbetade nära med Rahner. 1964 återvänder han till Tyskland och München. Han dör 1984. Hans produktion var enorm. “Schriften zur Theologie” (22 volymer), “Lexikon für Theologie und Kirche” (10 volymer), “Sacramentum Mundi” (6 volymer).

Rahners teologi –Fergus Kerr

Detta är inte platsen för en redogörelse av Rahners teologi, men eftersom Rahner attackeras relativt hårt av Kerr vill jag försöka visa att avståndet mellan Rahner och Kerr/Wittgenstein inte är så stort. Detta är inte särskilt förvånande. Kerr är präglad av sina Heideggerstudier och Rahner av att han studerade för Heidegger i Freiburg.

Rahner menar att vår erfarenhet av världen samtidigt är en erfarenhet av självet, men inte ett isolerat själv utan ett själv i denna världen. Kunskap är på detta sätt riktad åt två håll. Vi har erfarenhet av självets närvaro i mitten av tusentals andra ting som subjektet är medvetet om som objekt. Trots det vill inte Rahner helt och fullt se oss som en produkt av världen. Vår frihet gör att vi på sätt och vis transcenderar världen, vi är inte helt kausalt bundna till världen. Där ligger vår andlighet. Kunskapen transcenderar oss i och med att ju mer vi vet desto mer inser vi hur lite vi förstår. Allt detta för oss till den ultimata frågan: Är jag ansvarig enbart införmig själv och inom tidens gränser eller har jag ett värde utöver tiden och är jag ansvarig inför någon/något annat. Denna fråga är startpunkten för allt tal om Gud. Thomas lär att all kunskap kommer från vår erfarenhet av den värld vi lever i. Men denna kunskap om världen och oss ställer frågan om ansvarets gräns. Denna gräns är ett mysterium, detta är det transcendentala egot, en total öppenhet av människan. Gränslösheten håller fram något ovetbart, något vi inte kan få kunskap om. Vi är hänvisade till historien.

Vi har alltså en fundamental öppenhet mot det oändliga i och med att vi ställer obesvarbara frågor. Den kunskap vi skaffar med hjälp av erfarenheter för oss bara ännu längre in i existensens mysterium. Något annat eller någon annan förutsätts av gränslösheten, vi stirrar ut i mysteriet när vi förstått så mycket som går att förstå.

Utifrån vad som sagts hittills får man verkligen intrycket att Rahner skulle stå helt främmande för Heidegger och Wittgenstein. Så är emellertid inte fallet enligt min mening. Vår erfarenhet av oss själva skiljer sig inte från erfarenheten av världen. Självet hos Rahner finns i denna världen. Kunskap om oss själva stöter på samma transcendens som kunskapen om världen omkring oss. Liksom gränslösheten i världen, den gränslöshet vi möter i studiet av världen, hänvisar oss alltid till historien, världens historia, så hänvisar oss självet mysterium till vår historia. Vi har vår historia, i den kan vi skaffa kunskap om oss och världen. Om vår existens och tiden. Just denna kunskap transcenderar oss så det är i historien vi kan möta det transcendenta. Det transcendenta är alltså inte något ting bortom alla andra ting inklusive mig själv. Det transcendenta är i historien, det är där vi skall finna det, i livet, i vardagen.

Nu är vi nära Heideggers, Wittgensteins och Kerrs språkbruk. Men Rahner slutar inte här. Här, mitt i vår historia, i vår värld kommer Kristus och kärleken in. Vår existens har alltså sin grund i ett mysterium som övergår oss, men som är precis inför oss. Det är alltså transcendent-immant. Detta är idealism-realism. Vår egentliga existens, vår sanna mänsklighet är transcendent-immanent i den meningen att den aktualiseras i historien.

I kristen tro är sann mänsklighet identisk med kärleken, logos. Den kan inte definieras. Jag kan inte tro på denna sanna mänsklighet förrän denna kärlek aktualiserats i historien, i världens historia och min historia. Först då kan jag hoppas på den, föreställa mig den. Detta är den kristna tron på Kristus.

Potentiell mänsklig existens är inte aktualiserad och känd förrän den är aktualiserad som konkret historisk person. Så snart detta skett blir sann mänsklig existens känd, i denna händelse är en ny vision uppenbarad för hela mänskligheten. Ett nytt hopp har fötts. För kristna är detta just vad som som hände i Jesu liv. Det sant mänskliga har blivit immanent och fullt möjligt. För Rahner betyder detta att återfå vår mänsklighet, återgå till Adam. Vi skall avstå från vårt falska självmedvetande. Detta är möjligt eftersom hoppet givits oss i form av Jesu liv, hoppet om en sann mänsklig existens har blivit historia och därmed en möjlighet för oss.

Därmed har ett sant mänskligt jag trätt in i historien som vi genom att vi sett det kan tro på och identifiera oss med. Detta jag som handling, praxis ligger mycket nära det Fergus Kerr talar om, en historisk händelse i tid och rum som riktar sig till alla, som alla fritt kan svara på. Befrielsen innebär en befrielse från det jag vi bär på till ett jag identifierat med Kristi jag, det oförbehållsamma givandet och offret som får sin identitet i sin relation till allt, denna relation är kärleken, d.v.s. Gud. Relationen, Gud, skall realiseras i livet och är livet, men är naturligtvis odefinierbar och därmed transcendent. Men detta jag finns precis framför näsan på oss i det dagliga livet, det är där det förverkligas, inte bortom det. Därmed är detta immanent. Det är tal om realism-idealism som hos Wittgenstein och Kerr. Jag kan inte se någon skillnad.

Lite neuropsykologi enligt Germund Herslow

“Det finns sensoriska och motoriska områden i hjärnan, men inga specifikt kognitiva”.

Vi får dra slutsatsen att vi inte tänker i vårt inre. Jfr. Kerr. Allt är praxis, vi gör. Enda skillnaden är att vi ibland låter vårt handlande gå ut i extremiteterna, ibland inte. Vi kan alltså handla utan direkt impuls utifrån. Det vi kallar tänka är alltså att göra eftersom vi inte har något kognitivt centrum i hjärnan. Det vi har är sensoriska och motoriska områden. En tanke är alltså en handling, praxis. Om vi skadar oss är inte skadan en sak och smärtan en annan. Det är smärta, själva skadan är smärta. Vi har inte en skada och upplever smärta. Tanke är identiskt med det vi gör.

Allt stämmer överens med Fergus Kerrs tolkning av Wittgenstein. Vi tänker inte i ett avskilt medvetande. Vi är aktörer, vilket inte hindrar att vi kan låta bli att låta handlingen bli utförd.

Sammanfattning

I och med denna redogörelse för Heideggers filosofi, Kerrs tolkning av Wittgenstein och Rahners teologi samt till sist Herslows syn på medvetandet hoppas jag att läsaren skönjer helheten. Om så inte är fallet skall jag med risk för att störa helheten försöka smmanfatta vad som sagts.

Allt i vår värld är obestämbar i sig självt. Allt bestäms i relation till annat. Detta gäller såväl inom fysiken som i vår vardagsvärld. Även jag bestäms i relation till andra och annat. Jag som något särskilt och bestämt finns inte. Det är detta Heidegger avser med att vår existens utmärks av "vara hos" (sein bei). Av någon anledning (begär, synd) vill vi transcendera jaget, d.v.s. särskilja oss från resten av världen och blir ett självmedvetande, en själ, som existerar i sig själv och som betraktar världen och skaffar sig kunskap om tingen därute. Dessa ting vill vi obejaktigt beskriva och äga.

Detta från världen skilda jag är enligt Heidegger en stor missuppfattning. På samma sätt som fysiken idag ser det som en missuppfattning att betrakta ljus som partiklar eller vågor. Inget har några egenskaper, ett väsen, annat än i relation. Fergus Kerr har tolkat Wittgenstein i enlighet härmed. Det finns inget jag bortom det vi ser och det vi ser finns inte särskilt från allt annat utan enbart i det sammanhang i vilket vi ser det. Något medvetande om ett själv finns inte, det finns inget självmedvetande för det finns inget själv att vara medveten om. Vi är alltid hos och vi är som vi visar oss vara. Är jag glad innebär det att jag visar glädje. Det är inte så att jag är glad och sedan ger jag uttryck åt min glädje. Vad menar vissa när de säger "jag är egentligen inte blyg, det bara verkar så"? Naturligtvis är den som som säger så blyg, något egentligt jag finns inte.

Varför lever vi då som vi lever. Jo, vi har en livsform eftersom vi lever i en tradition och denna tradition innebär en praxis, vi gör så här, vi lever så här. Handlandet utmärker hur vi är här. Våra ritualer ger vår livsform karaktär. Detta är inte idealism, idéerna finns inte, men inte heller realism för tingen finns inte heller annat än i sammanhanget och då aldrig som något bestämt eller särskilda. Denna livets och språkets relativism, gräns, försöker människan spränga och nå en egen identitet bortom denna gräns. Människan vill transcendera sig som Rahner säger. Människan verkar vilja komma ut ur världen.

Enligt Rahner, Wittgenstein och Kerr finns det vi söker i själva verket i vår värld, mitt framför näsan på oss. Därför är det så svårt att se det. Det är därför vi söker något längre bort.

Innebär då detta total relativism. Nej, världen rymmer en ordning enligt Rahner, logos, som är i vår värld. Den är inte världen, men världen är underkastad den. Den är i en mening transcendent, i en annan immanent. Logos, Gud är kärleken enligt Rahner. Den visar sig enligt Rahner (och Wittgenstein och Kerr) i handling, ord, praxis, traditioner, men är aldrig ett ting, en specifik handling.

Finns det någon anledning att tro och hoppas på denna i en mening transcendent kärlek. Ja, i den mån man tror att den visat sig i en människas liv. Detta är den kristna inkarnationstron. Kristus är den inkarnerade kärleken som varje människa skall inkarnera i sina liv. Inte kopiera Kristi liv utan imitera inkarnationen i just min livsvärld. Detta innebär alltid offer av det falska tingjaget. Detta är att "vara hos" i Heideggers filosofi. Detta är tackoffret för varat/Gud som Heidegger talar om. Detta offer, detta kärleksoffer var det Thomas Merton försökte förverkliga i sitt liv. Därmed förstår vi Thomas Ab Aquinos ord "anima mea non est ego". Nej, människor är vi här och Gud, kärleken har blivit människa. Därför tror jag att kärleken kan bli mitt liv gratis, av nåd. Jfr. Augustinus.

Transubstantiation

Fergus Kerr sade i sin påsknattspredikan 1976 att uppståndelsen har inget med att en död kropp

kommer till liv igen. Hur går det då med brödet och vinet i den katolska mässan och Thomas ab Aquinos transsubstantiationslära, stadfäst som kyrkans lära 1215 vid Laterankonciliet. Reformationen protesterade mot den katolska nattvardssynen. Istället ansåg man att Kristus mottas under brödets och vinets gestalter. I vissa reformatoriska riktningar blir kommunionen rent immateriell, andlig. Allt pekar på idealism i Platons anda.

Den katolska synen talar om substansens faktiska förvandling, egenskaperna kvarstår. Ren realism alltså i Aristoteles anda.

Hur påverkar då Wittgensteins och Kerrs upplösning av realismen-idealismen synen på Kristi närvaro i mässan. Vi måste för att förstå det återvända till synen på tingens existens. Inget är något i sig självt, allt bestäms av relationerna till allt annat. Detta ser ut att kasta oss ut i total relativism i fråga om Kristi närvaro i mässan. Så är inte fallet. Ett tings existens i världen kännetecknas av "vara hos" i Heideggers filosofi, orden likaså hos Wittgenstein. Brödets existens kännetecknas alltså av att vara hos liksom allt annat. Vara hos tanken är den tron hos de troende? I så fall blir det en idealistisk Kristusnärvaro.

Kristus, den inkarnerade kärleken, sanningen, är naturligtvis odefinierbar, men han visar sig som verklig existens i det vi gör i livet. Vi möter honom verkligen i livet. I det vi gör blir han verklig, som allt annat förverkligas i vårt liv, våra handlingar. Orden och handlingen i kulten gör brödet till Kristi kropp.